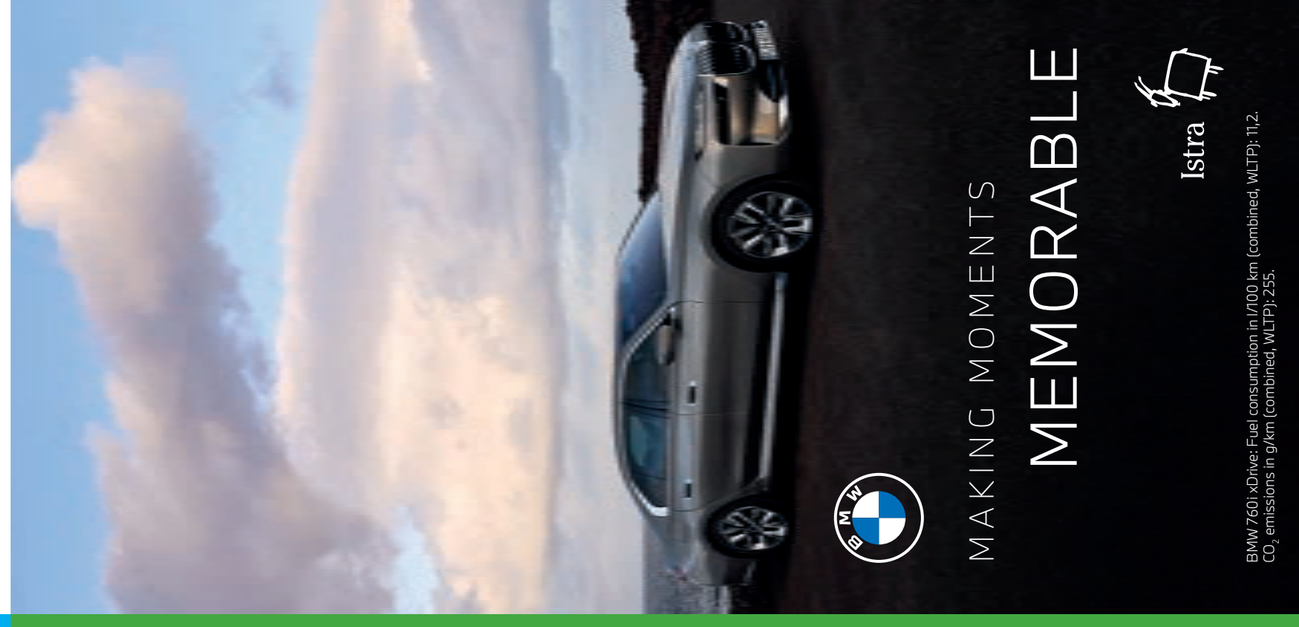

Kulturni itinerari

Put istarskih freski

Potraga za istarskim freskama bogato je i uzbudljivo kulturno putovanje - očuvane su na oko 140 lokaliteta diljem Poluotoka kao raskošni ciklusi, pojedinačne scene ili fragmenti, i to mahom u crkvicama gdje su bile mnogo više od ukrasa. Prikazujući biblijske epizode, ali i univerzalna pitanja ljudske sudbine, donosile su katarzu i prosvjetljenje za nepismen srednjovjekovni puk. Prve freske u Istri nastaju već u doba Karolinga. Njihovo zlatno doba je gotika (15. st.), kada su stvoreni neki od najsjajnijih primjera zidnog slikarstva u Istri. No, već u 16. st. produkcija zamire i zidovi se počinju prežbukavati. U novije vrijeme su pokrenuti restauratorski radovi u zapuštenim crkvicama i otkrivena mnoga slikarska blaga, dok neke freske još uvijek čekaju da, obrađene rukom stručnjaka, opet zasjaje starim sjajem.

Parenzana

Parenzana drži počasno mjesto među pješačkim i biciklističkim rutama u Istri. Uređena po trasi istoimene željezničke pruge koja je od 1902. do 1935. spajala Trst i Poreč, staza vijuga kroz zeleni krajolik, duž starih vijadukata i tunela kojima je nekoć tutnjila nevelika i spora lokomotiva. Na romantična stara vremena podsjećaju i očuvane postaje i kućice. No, kamo su nestale tračnice? Talijanske vlasti su ih razmontirale i ukrcale na brod, a on je, prema legendi, potonuo na putu za Afriku pa su djelići istarske povijesti ostali ležati skriveni u morskim dubinama. Živopisna priča o Parenzani nastavlja se i danas. Povezujući tri države, ona je simbolični put prijateljstva, veliki pothvat u revitalizaciji povijesne baštine, ali i raskošna oda zdravom životu i očuvanju prirodnih ljepota.

Venecijanska baština

Duga povijest vladavine Venecije na zapadnoj obali (13.-18.st.) i u dijelu unutrašnje Istre (15.-18.st.) ostavila je bogat trag u arhitekturi i spomenicima. Već od 15. st. mnoge ulice i trgovi dobivaju dominantan venecijanski izgled te se čak i u najmanjim gradovima podižu kuće s velikim prozorima i balkonima u stilu venecijanske cvjetne gotike. Uvode se unutarnja dvorišta, a kuće imaju više katova, svaki s različitom funkcijom. U kasnom srednjem vijeku i baroku, plemići i bogatije građanske obitelji grade palače. Osim u stambenoj arhitekturi, venecijanski utjecaj prepoznaje se u javnim građevinama poput komunalnih palača. Pečat Serenissime nose i drugi tipovi javne arhitekture - obrambene kule, zidine ili mjesne lože kojima istarski gradovi obiluju, kao i brojne crkve.

Arheološki parkovi

Arheološki parkovi na otvorenom putniku će razotkrivati tragove drevnih civilizacija. Redom su to temelji nastamba i zidova te sve drugo što se nije moglo pohraniti u muzeje, već na izvornom mjestu svjedoči o davnim istarskim ljudima, njihovim običajima i životu. O plemenima iz brončanog doba saznaje se iz ostataka gradina, naselja koja su utemeljili na više od 300 lokacija u Istri te debelih zidina, grobova i nadgrobnih ploča. Te davne i malo poznate stanovnike na gradinama naslijedili su Histri, narod željeznog doba. O rimskoj kulturi, koja je u Istri cvala nakon što su Rimljani porazili Histre, pričaju bogate rustične i gospodarske vile duž zapadne obale. Među poznatijim arheološkim parkovima je Nezakcij kod Pule u kojem se u 2. st. pr. Kr. odigrala ključna bitka Rimljana i Histra, a danas je prava riznica nalaza iz različitih epoha.

Aleja glagoljaša

Aleja glagoljaša je originalan spomenik u čast prvom slavenskom pismu glagoljici na kojoj je zapisan bitan dio hrvatske književnosti i pismenosti 13., 14. i 15. st. Serija od 11 spomenika duž 7 km cestice između Roča i Huma slavi ličnosti i događaje koji su obilježili glagoljašku pismenost u Istri. Ona je cvala upravo u ta dva gradića i njihovoj okolici, kroz djelovanje brojnih glagoljaša i nastanak važnih dokumenata i natpisa. Aleja počinje podno Roča glagoljskim slovom S, simbolom za logos (um, razlog), a završava brončanim vratima na ulazu u Hum. Među ostalih 9 obilježja su i lapidarij s kopijama najvažnijih glagoljskih spomenika te stol braće Ćirila i Metoda, bizantskih misionara koji su u 9. st. sastavili glagoljicu, novo pismo za Slavene, i postavili temelje slavenskoga književnog jezika.

Put istarskih kaštela

Istarsku arhitekturu srednjeg vijeka obilježili su kašteli, kamene tvrđave u kojima su živjeli feudalci i iz njih kontrolirali svoje posjede. Kašteli su smješteni na strateškim položajima; građeni od kamena, uglavnom imaju glavnu kulu, zidine, zgrade za stanovanje,gospodarske prostorije i otvoreno dvorište. Napadani su, paljeni i obnavljani, a uz njih se vežu legende o otmicama, prijevarama i darivanjima. Prvi pisani dokument o istarskim kaštelima potječe iz 983. godine, a vrlo je važan onaj iz 1102., kojim je većina njih darovana akvilejskom patrijarhu. Najintenzivnije se grade u kasnom srednjem vijeku, kada Istrom gospodare Venecija i Habsburgovci, dok njihovo opadanje počinje u 16. stoljeću, pojavom topova. Kašteli se od tada napuštaju, no neki su i obnovljeni u novom, renesansnom stilu pa i danas pire maštu znatiželjnih putnika.

Putevima dinosaura

Prvi otisci stopala dinosaura u Istri nađeni su 1925. na otoku Veli Brijun, a kasnije i na otočiću Fenoliga kraj rta Kamenjak. Početkom 90-ih, u podmorju kod Bala otkrivene su i kosti tih velikih gmazova što su vladali planetom u eri mezozoika kada je sjeverni Jadran bio kopno s vrlo plitkim morskim područjima. Na njemu su živjeli dinosauri biljojedi i mesojedi. Rasli su i do 8 m u duljinu i kretali se na dvije ili četiri noge. Iz nizova stopa, sačuvanih u stijenama u tlu, znanstvenici su izračunali njihovu visinu, brzinu kretanja i druge karakteristike. Osim stopa, edukativno-rekreacijska staza na Kamenjaku obogaćena je modelima dinosaura u prirodnim veličinama. I obližnji nacionalni park Brijuni, s oko 200 okamenjenih stopa, poziva na šetnju kroz čarobni svijet tih davnih bića koja su pred oko 65 milijuna godina misteriozno nestala sa Zemlje.

Kažuni i suhozidi

Istarski kažun je malo poljsko sklonište građeno samo od istarskog kamena, bez ikakvog vezivnog materijala. Za jedan kažun prosječne veličine potrebno je i do 30 kubika kamena, teškog 70 tona. Kameni zidovi podizali bi se na pravilnoj kružnoj osnovi, a krov koji se sužuje na način 'lažnog svoda', pokrivao se pločastim škrilama. Većina ih je sagrađena u 19. st. kada su seljacima i pastirima služili kao zaklon od nevremena, za čuvanje poljskog alata i sitnije stoke. Ljudi koji su na ovim prostorima živjeli prije stotinjak i više godina svakodnevno su obrađivali zemlju. Često su je morali otimati kamenu, kojeg bi skupljali i njime ograđivali svoje parcele: na čvrstu kamenu podlogu polagalo se veće kamenje, dok se ono manje koristilo prema vrhu. Tako su nastali kilometarski dugi suhozidi čiji sklad i danas izaziva divljenje.

Prirodne atrakcije

1 Nacionalni park Brijuni

Nacionalni park Brijuni spada među najljepše mediteranske arhipelage. Jeleni, zebre, slon i niz egzotičnih životinja obitava u safari parku na najvećem od 14 otočića. Blaga mikro klima pogoduje autohtonom raslinju i mediteranskoj makiji koja pokriva trećinu otočne površine od 7 km2. Jedini nacionalni park u Istri nekadašnje je stjecište svjetskog jet-seta i Titova ljetna rezidencija. U zaljevu Verige nalaze se ostaci antičke rustične vile.

2 Park prirode Učka

Park prirode Učka planinsko je izletište na 160 km2 koje dijeli Istru i Kvarner. Najviši vrh Vojak (1401 m) za vedrih dana pruža fantastičan panoramski pogled prema Alpama, Gorskom kotaru i jadranskim otocima. Na Učki se još uvijek može vidjeti zaštićenog bjeloglavog supa i surog orla, uživati u branju šparoga i maruna ili razgledati poučne staze Slap i Plas. Poseban doživljaj pruža impresivan kanjon Vela draga s vapnenačkim tornjevima.

3 Rt Kamenjak

Rt Kamenjak najjužnija je točka Istre i neodoljiv poluotok za ljubitelje divljine s 30-ak kilometara razvedene obale prepune rtova, uvalica i plaža koje okružuje kristalno čisto more. Poznato je stanište orhideja (33 vrste) i više od 500 ostalih biljnih vrsta. Na obližnjem otočiću Fenoliga postoje tragovi dinosaura, dok sam poluotok nudi jedinstvene poglede sa svojih vidikovaca.

4 Limski kanal

Limski kanal je potopljena kanjonska dolina u kršu između Vrsara i Rovinja. Izduženi morski zaljev (12 km) okružuju strma šumovita brda, ponegdje visoka preko 200 m, stvarajući atmosferu nordijskog fjorda. Lim je dio 35 km dugačke Limske drage, udoline koja seže gotovo do Pazina u središtu Istre. Starinska pristaništa u zaljevu vode do prekrasnih vidikovaca i drevnih pećina. U neposrednoj blizini otvorenog mora uzgajaju se dagnje i kamenice.

5 Mirna

Rijeka Mirna izvire u brdima Ćićarije, a svoj usporeni tok završava u slikovitom ušću pored Novigrada. Po duljini je najveća istarska rijeka (53 km). Zabilježena je plovidba u venecijansko doba, a danas je krase miran vodostaj i brojni pritoci. Neki od njih vode u zaštićenu Motovunsku šumu (275 ha), stanište hrasta lužnjaka i tartufa, skupocjene podzemne gljive koja slovi kao afrodizijak. Posebno se cijeni bijeli istarski tartuf.

6 Baredine

Jama Baredine zalazi duboko u vapnenački krš (132 m) kod mjesta Nove Vasi nedaleko Poreča. Uređena podzemna staza (300 m) spušta se kroz pet crvenkastih dvorana s ukrasima od siga. U jednoj postoji grotlo dubine 66 m koje se spušta do podzemnih jezera gdje prebiva čovječja ribica. Jamu krasi nekoliko umjetničkih djela prirode: kip Bogorodice, pastirica Milka, kosi toranj u Pisi, bijeli Snješko i veličanstvene zavjese.

7 Mramornica

Špilja Mramornica spada među najveće podzemne dvorane u Istri. Smještena južno od Brtonigle u netaknutoj prirodi, krije bogat špiljski svijet koji je prvi opisao poznati talijanski putopisac Alberto Fortis 1770. godine. Strm otvor uvodi u stotinjak metara dugačku i 50 m visoku riznicu sigastih oblika u raznolikim nijansama crvene, žute i smeđe boje. Najveći stalagmiti dosežu i do 13 m.

8 Feštinsko kraljevstvo

Feštinsko kraljevstvo mali je podzemni raj u srcu Istre. Špilja je otkrivena 1930. u selu Feštini nedaleko Žminja da bi tijekom 2. svjetskog rata vlasniku zemlje poslužila kao utočište od najezde vojske. U 80 m dugoj unutrašnjosti kojom se može prošetati ističu se skulpture 'čarobnjakov šešir', 'kula babilonska' i ogromna 'šišmiševa krila' s vinovom lozom.

9 Romualdova špilja

Romualdova špilja jedno je od najstarijih nalazišta pračovjeka u Istri. Nalazi se pored Limskog zaljeva na strmini brda Sveti Martin, 120 m iznad mora. Vijugava špilja dužine 105 m broji 7 'dvorana' koje su nekad koristili paleolitički lovci da bi početkom 11. st., prema predaji, postala dom sv. Romualda iz Ravene. Nakon njegova odlaska, špilju posjećuju vjernici, a danas je poznata kolonija šišmiša. Ulaz u špilju visok je samo 47 cm.

10 Pazinska jama

Pazinska jama najmarkantniji je primjer krškog ponora u Istri. Šumovito grotlo dužine pola kilometra koje je nadahnulo pisce svjetskog glasa (Jules Verne, Dante, Yriarte) dominira krajolikom starog grada Pazina. Na dubini od stotinjak metara, ponire rijeka Pazinčica, najveća istarska ponornica koja teče prema dolini rijeke Raše. Iznad jame je most vidikovac, a dojmljiv pogled pruža se iz pazinskog kaštela, najveće srednjovjekovne istarske utvrde.

11 Palud

Palud je istarski ornitološki dragulj smješten samo 8 km južno od Rovinja. U neposrednoj blizini mora nastala je prirodna depresija i močvarno stanište (210 ha) kao privremeni ili stalni dom za 219 ptičjih vrsta. Kanal iz austro-ugarskog razdoblja povezuje močvaru s morem, a bočata voda bogata je ciplima, kornjačama i jeguljama. U vlažnoj mikroklimi bujaju močvarne biljke, hrastovi i raskošne vrbe.

12 Istarske toplice

Istarske toplice nastale su na izvoru sumporne vode Sveti Stjepan u netaknutoj prirodi doline Mirne. Ljekovitost vode prepoznata je već u antičkim vremenima. Topla izvorska voda postojanog sastava i prirodne radioaktivnosti sadrži 13 vrsta minerala. Ponad toplica uzdiže se strma stijena (85 m) s ruševinom crkvice Sv. Stjepana.

Kulturno-povijesne znamenitosti

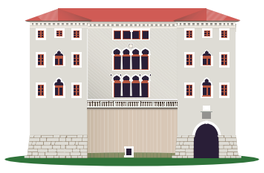

Bale-Valle

Bale očaravaju arhitekturom, slikovitim uličicama, crkvicama i očuvanim dijalektom davnih romanskih stanovnika južne Istre. Dominantna struktura je kaštel Soardo-Bembo, nastao gradnjom stambenog prostora između dviju starih kula. Iz srednjeg vijeka potječu i gradska lođa, pretorska palača te ostaci kula, zidina i vrata. Župna crkva je iz 1880. Uz obalu nedaleko Bala otkriveni su ostaci dinosaura.

Beram

Beram je znamenit po gotičkoj crkvi sv. Marije na Škrilinah na mjesnom groblju, s iznimnim freskama iz 1474., majstora Vincenta iz Kastva. Najveća kompozicija, Poklonstvo triju kraljeva, duga je čak 8 m. Zidne slike u zapadnom dijelu crkve tematiziraju ciklus ljudskog života - Adama i Evu te nepredvidivost ljudske sudbine, dok čuveni Ples mrtvaca upozorava na jednakost svih ljudi pred smrću.

Buje-Buie

Buje se ponose velikom crkvom sv. Servula iz kasnog baroka. Raskošno je opremljena kipovima, oltarima i slikama, dok su orgulje djelo majstora Gaetana Callida. Njen zvonik ujedno je vidikovac, a stari trg na vrhu brežuljka čuva i patricijsku kuću iz 15. st. Nedaleko su i nizovi renesansnih i baroknih zgrada, ostaci venecijanskih kula i etnografski muzej na tri kata. Crkva Bl. Djevice Marije ima vlastiti zvonik i bogat interijer.

Buzet

Buzet, iako naseljen od davnina, cvate u vrijeme Venecije, nakon što je 1511. postao središte njene vojne uprave u Istri. U to se vrijeme obnavljaju zidine i razvija obrt, grade se mala šterna, mala i velika gradska vrata (16. st.), župna crkva (1784.) te niz palača i kuća. Poznati buzetski suvenir je replika naušnice pronađene u grobovima iz 7. i 8. st. diljem sjeverne Istre. Originalni primjerci čuvaju se u Zavičajnom muzeju.

Draguć

Iz Draguća se pruža krasan pogled na jezero Butonigu. Gradić na brežuljku čuva venecijansku fortifikaciju te bogate barokne i klasicističke kuće duž glavne ulice. Na trgu je župna crkva iz 15. st. te zdenac i fontik. Starija crkva na groblju ima neobičnu fasadu, a unutrašnji zidovi su oslikani u doba romanike. Crkvica sv. Roka (16. st.) podno grada oslikana je freskama pučkog majstora Antuna s Padove.

Dvigrad

Dvigrad su impresivni ostaci grada koji se prostirao na dva brežuljka i imao 2.000 stanovnika. Zbog kuge i ratova, već sredinom 17. st. u njemu žive samo 3 obitelji, a 1714. konačno zamire preseljenjem župe u Kanfanar. Najveći je kompleks srednjovjekovnih ruševina u Istri. Čine ga dvostruki pojas zidina i troja vrata, stare ulice, kule iz 14. st. te ostaci više od 200 zgrada. Na vrhu brežuljka bio je centar s trgom, gradskom palačom i crkvom sv. Sofije.

Fažana-Fasana

Fažana je malo ribarsko mjesto, veselih, šarenih fasada, naseljeno još u antičko doba. Istinska povezanost s morem ogleda se u brojnim manifestacijama posvećenim sardeli, među kojima je najznačajnija Škola soljenja koja polaznike podučava ovom tradicijskom umijeću.

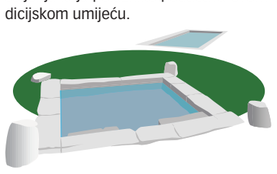

Funtana-Fontane

Svoje ime Funtana duguje izvorima slatke vode koji se nalaze tik do mora, a korišteni su već od antičkog vremena. Jedan od izvora nosi naziv Perila jer su na njemu žene nekada prale rublje. Za posebnu draž ovog gradića zaslužni su brojni vrsni gastronomski punktovi.

Gračišće

Gračišće je jedno od središta zelene Istre. U 16. je stoljeću veći i snažniji grad od Pazina, no stradava u ratovima i seoskim bunama. Očuvane su srednjovjekovne zidine, gradska vrata, kružna kula (1500.), loža (1549.) i krasna palača Salamon s gotičkim i renesansnim obilježjima. Baštinu Gračišća čini više starih crkvi te stambenih i obrtničkih kuća.

Grožnjan-Grisignana

Grožnjan je centar kulture visoko na brežuljku, grad umjetnika, pozitivnih vibracija te brojnih galerija i ateljea. Sredinom 14. st. dolazi pod vlast Venecije koja učvršćuje bedeme i promovira ga u važno obrambeno središte. Dio zidina sačuvan je do danas, kao i gradska vrata s prijelaza iz 15. u 16. st., renesansna loža te kapela sv. Kuzme i Damjana (1554). Nešto mlađa župna crkva ima bogat barokni interijer.

Hum

Hum slovi za najmanji grad na svijetu. S tek 20-ak stanovnika, izrazito je urbane strukture, sa zidinama, gradskim vratima i više glagoljskih natpisa. Stari običaj iz 16. st. da žitelji među sobom biraju župana na godinu dana obnovljen je 1977. Župna crkva s klasicističkim pročeljem sagrađena je 1802. na mjestu starije crkve, dok je sv. Jeronim na groblju oslikan vrijednim freskama iz 12. st.

Kotli

Selo Kotli je zbog izolacije sačuvalo ruralni izgled s kraja 19. st. kao i poznate mlinove, upotrebljavane do 1964. Kamene kuće imaju niz elemenata od drva, koje se mnogo koristilo u staroj arhitekturi sjeverne Istre. U usporedbi s okolicom, kuće su složenije i bogatije. U Kotlima se zbog razvijenog obrta dobro živjelo, a stanovnici slovili kao vrsni svirači tradicijskih instrumenata bajsa, vijuline i klarineta.

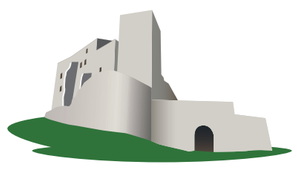

Kršan

Kršan je od srednjovjekovnog kaštela očuvao glavnu kulu, dok su drugi dijelovi kompleksa, u kojem se živjelo do 20. st., znatno preinačeni. U dvorištu je i grlo bunara (1666.) te vrijedan okvir gotičkog portala. Zanimljiva lokalna manifestacija Kršonski pir kroz pjesmu i ples prikazuje stare svadbene običaje. Izvan grada još je jedan atraktivni kaštel, Kožljak, do koje vode stepenice klesane u živoj stijeni.

Labin

Labin je rodni grad filozofa reformacije Matije Vlačića Ilirika, najbližeg suradnika Martina Luthera. Slikovitu jezgru starog grada krase renesansne i barokne patricijske palače, očuvane zidine, lođa i gradska vrata pred kojima se odigrala bitka s uskocima 1599. U velikom štrajku 1921. rudari su proglasili jednomjesečnu upravu - Labinsku republiku. I dok Narodni muzej čuva rudarsku povijest grada, odu umjetnicima iskazuje Dubrova, park skulptura vrhunskih svjetskih kipara.

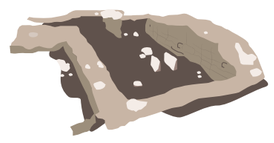

Medulin

Medulin odiše duhom antike, arheološki park-šuma uređen je na poluotoku Vižula gdje se nekoć nalazilo bogato rimsko naselje i nekropola. U parku se danas izvodi predstava Crispo, inspirirana pričom o tom prvorođenom sinu cara Konstantina Velikog koji je navodno zatočen i ubijen upravo u ladanjskoj vili na Vižuli. Iz kamenoloma u obližnjem Vinkuranu dovlačeni su blokovi za gradnju pulske Arene.

Momjan-Momiano

Jezgru Momjana čine bogate građanske kuće građene između 17. i 19. st., dok je crkva sv. Martina s pet oltara nastala pregradnjom ranogotičke crkve. Gradić krije i više jednobrodnih crkvica iz 18. i 19. st. Ruševni kaštel na litici postojao je kao manja utvrda još u 13. st. Utvrda je oštećena napadom Venecije, potom obnovljena, a zahvatom u 16. st. postala je kaštel s kulom, stambenim prostorima i kapelom.

Motovun-Montona

Čarobni Motovun najočuvaniji je urbani sklop srednjovjekovne Istre i domaćin filmskog festivala svjetske klase. Jezgra grada na brežuljku opasana je masivnim zidinama iz 13. i 14. st. i ojačana kulama. U njoj su romaničke i gotičke kuće, renesansna palača-kaštel, crkva iz kasne renesanse i dr. Zvonik je iz 13. st, a komunalna palača najveća je romanička zgrada tog tipa u Hrvatskoj. Legenda kaže da su u njemu nekoć živjeli divovi.

Novigrad-Cittanova

Novigrad je u 8. st. bio središte karolinške uprave u Istri, a od 6. do 18. st. imao i vlastitu biskupiju. Sačuvani su dijelovi venecijanskih zidina, gradska loža te više crkava i gotičkih kuća. Muzej Lapidarium je nova ostakljena zgrada u srcu starog grada, tik do katedrale sv. Pelagija i središnjeg trga, a kameni eksponati sežu kroz 18 stoljeća povijesti. Obližnja galerija Rigo priređuje vrhunske izložbe.

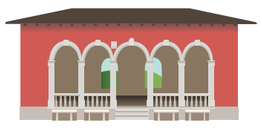

Oprtalj-Portole

Danas miran i tih, Oprtalj je od 15. st. bio utvrđen i branio mletačku granicu u Istri. Gradska vrata i loža potječu iz 18. st., dok su najstarije kuće vjerojatno građene još u srednjem vijeku, iako su njihova današnja obilježja mahom renesansna. Bogato opremljena crkva na vrhu brežuljka je iz kasne gotike, dok se vrijedne freske iz 15. st. kriju u crkvi sv. Marije.

Pazin

Pazin njeguje SF i avanturističku književnost, polazeći od romana Mathias Sandorf (Pariz, 1885.) Julesa Vernea u kojem protagonist uspijeva pobjeći iz zatočeništva u kaštelu nad Pazinskom jamom. Kaštel je postojao već u 10. stoljeću, a sadašnji oblik dobio 1540. U njemu djeluju gradski muzej i Etnografski muzej Istre. Župna crkva sv. Nikole spominje se već 1266., a 1765. obnovljena je u baroknom stilu.

Pićan

Pićan je od antike do 18. st. bio sjedište biskupije, a u vrijeme Bizanta iz njega se upravljalo značajnim područjem središnje Istre. Očuvana je biskupska palača, dio zidina iz srednjeg vijeka, kao i gradska vrata iz 14. st. Kao jedan od centara nematerijalne kulturne baštine, priređuje festival istarskih legendi, mitova i priča. Romanička crkvica uz groblje oslikana je freskama, dok crkva sv. Roka datira u 17. st.

Pietrapelosa

Kaštel Pietrapelosa prvi se put spominje u 10. st. kao ruševina. Biva obnovljen 1285., a početkom 15. st. dospijeva pod vlast Venecije. Iako je 200-tinjak godina kasnije stradao u požaru, život je u kaštelu nastavljen sve do kraja 18. st. Nastanjivali su ga uglavnom vojnici, a ponekad i plemstvo. U njemu je i romanička crkva sv. Marije Magdalene.

Poreč-Parenzo

Poreč je, uz Pulu, bio prva rimska kolonija u Istri. Do danas čuva antički raspored ulica u starom gradu i ostatke rimskog hrama. Kompleks Eufrazijeve bazilike pod zaštitom je UNESCO-a, sa svjetski poznatim bizantskim mozaicima te ostacima starije ranokršćanske crkve. U gradskoj jezgri je i romanička kuća, više gotičkih palača i Istarska saborniica, u kojoj je u 19. st. zasjedao pokrajinski sabor. Gradsko kazalište obnovljeno je 2006.

Pula-Pola

Pula je sinonim za gladijatorsku Arenu, veliki rimski amfiteatar iz 1. st. Iz doba Rimljana potječe i Augustov hram na Forumu, više gradskih vrata i ostaci kazališta. Fortifikacije iz 19. st. svjedoče o značaju Pule kao najvažnije luke austrougarske ratne mornarice. Očuvane su tvrđave, podzemni tuneli, vojarne, bolnica, časničke vile, mornaričko groblje i dr. Grad ima niz galerija i muzeja, kazalište i kino te znameniti filmski festival.

Rabac

Smješten u podnožju brda, s pogledom na Kvarnerski zaljev, Rabac danas slovi kao najveće turističko mjesto istočne obale Istre. U njegovom se zaljevu održava Voga teleferika, utrka čamcima na vesla koja ime dobiva po žičari kojom se nekada prenosio boksit iz rudnika do luke u Rapcu.

Roč

Roč je od 13. st. bio centar književnosti pisane glagoljicom, starim slavenskim pismom; iz njega potječe niz glagoljaških knjiga, dokumenata i grafita. Kule i bedemi su iz 15. st., gradska lođa iz 18., a srednjovjekovna župna crkva sv. Bartula je više puta adaptirana. Romanička crkva sv. Roka iz 12. st. krije vrijedne freske. Bogatu baštinu čine i gradska vrata, zbirka rimskih kamenih ploča, mletački top i dr.

Rovinj-Rovigno

Rovinj je grad magične vizure, tradicionalnih ribarskih brodica batana i osebujnog načina pučkog pjevanja, bitinada. Barokna crkva sv. Eufemije, s kipom svetice na vrhu zvonika, opjevana je u mnogo navrata. Snažno venecijansko naslijeđe živi i u obliku drugih crkvi, renesansnih i baroknih kuća, gradskih vrata te dijelova starih bedema. U slikovitoj ulici Grisia održava se velika ljetna izložba na otvorenom.

Savudrija-Salvore

Savudrija je ribarski gradić s najstarijim svjetionikom na Jadranu, izgrađenim 1818. Već u rimsko doba gusto je naseljena; luka je tada bila zaštićena lukobranima, pružala zaklon brodovima i opskrbljivala ih pitkom vodom. Prema predaji, upravo je kod Savudrije mletačka mornarica 1117. porazila snage Friedricha Barbarosse i pape Aleksandra III. Taj je događaj u Duždevoj palači ovjekovječio Domenico Tintoretto.

Stari Rakalj

Stari Rakalj, kao što mu latinski naziv Arcellae kaže, mala je tvrđava nastala u 11. st. U 16. st. kaštel napada i pljačka gusar Zuan Marija de Soldatis, uzevši čak i zvona crkvice, a naposljetku ga i razara. Danas se mogu vidjeti Sv. Agnija (1495) i ruševine kaštela u čijem se tlocrtu razaznaju elementi obrambenih zidova i stražarnice, a s visine od 93 m pruža se veličanstven pogled na more. Rakalj je od davnina poznat i kao lončarsko središte.

Svetvinčenat

Svetvinčenat je poznat po golemom kaštelu koji je još u 13. st. postojao kao utvrda, a 1485. je preuređen u renesansnom stilu. Glavni trg okružuje i jednobrodna župna crkva, lođa te druge zgrade, a u njegovoj je sredini šterna. Crkva sv. Vincenta na groblju spominje se još 1178. i bogata je freskama. U župnoj crkvi su izložene vrlo stare knjige i statut grada iz 1520.

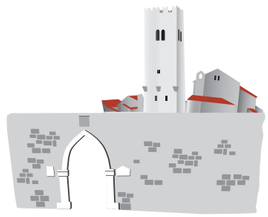

Sv. Lovreč

Sv. Lovreč ima očuvane duge bedeme s više kula i gradskih vrata. Najstariji pojas potječe iz 11. ili 12. st., a prelaskom pod vlast Venecije 1271. grad se dodatno utvrđuje i postaje središte mletačke uprave za seoske posjede u Istri. Trobrodna bazilika sv. Martina najveća je crkva iz prve polovice 11. st. u Hrvatskoj. Na nju se naslanja gradska lođa, a staru jezgru čini i zvonik, popločani trg, stup srama te moderna galerija.

Umag-Umago

Okolica Umaga vrvi ostacima rimskih vila koje su više stoljeća bile aktivne duž obale. U 9. st. je pod franačkom upravom te ga razara hrvatski knez Domagoj. Uz monumentalnu crkvu (1760.) nedovršenog pročelja,na glavnom trgu su zvonik i javna vodosprema iz 17. st. Stari grad čuva više gotičkih kuća, bifora i grbova, južni pojas bedema i obrambenu kulu iz 14. st. u kojoj je danas gradski muzej.

Vižinada-Visinada

U Vižinadi treba obići freske u romaničkoj crkvi sv. Barnabe naslikane u 14. st. u stilu Giottovih učenika te one na Božjem Polju iz 15. st. Šterna u starom gradu (1782.) ljeti je pozornica susreta dijalektalnih pjesnika. Uz nju je neoklasicistička crkva, nekoliko palača te fontik s cjenikom iz 1726. klesanim u kamenu. Potonja zgrada bila je skladište za robu kojom se trgovalo u vrijeme kada je Vižinada imala luku na rijeci Mirni.

Vodnjan-Dignano

Vodnjan će oduševiti mumificiranim tijelima svetaca i blaženika što se čuvaju u župnoj crkvi sv. Blaža. Građena 1760.-1850. ima bogatu unutrašnjost i najviši zvonik u Istri (63m). Vodnjan je sačuvao izgled srednjovjekovnog neutvrđenog grada i stari istroromanski dijalekt. Oko glavnog trga su crkve te kuće i palače s renesansnim i gotičkim detaljima. Okolica grada krije više crkvi, od predromaničkih do onih iz 19. st.

Vrsar-Orsera

Vrsar je u 18. st. posjetio zavodnik Giacomo Casanova što gradić danas slavi festivalom ljubavi i erotike. U povijesnoj jezgri je crkva sv. Martina i obnovljeni kaštel, dok romanička bazilika Marije od Mora podno grada ugošćuje ljetne koncerte gitare. Vrsarski otočići, plavetnilo i stari kamenolom inspirirali su i Edu Murtića, slikara apstraktnog ekspresionizma. Izvan grada nalazi se poznati park skulptura Dušana Džamonje.